

מס. נושא: 13.076

"עולים - אז והיום"

מבוא:

ההפעלה מתבססת על ספרה של בלהה נוי-יילדי בכורים", להלן קטע מדבריה: "תחושת הזרות היא התחושה הבולטת ביותר בזיכרונות. תחושה זו הביאה חלק ניכר מהצברים לגילויים של התעלמות, של התבדלות, של לעג והעלבות, ואף של אלימות פיזית כלפי העולים". הקטעים המופיעים בהפעלה משקפים אמנם בעיות שאפיינו את קליטת העלייה בשנות ה-40-50, אך יש בהם יסודות רבים המאפיינים את קשיי הקליטה גם היום. השתמשנו בקטעים אלה, מפני שלעתים דווקא עדות רחוקה בזמן, מסייעת לחידוד הראייה ולפתיחות כלפי הנושא. הפקת לקחים מזיכרונות של עולים דאז, עשויה לסייע לנו בהקטנת משבר הקליטה המתרחש בימים אלה.

מטרות:

- להביא למודעות את הקושי בקבלת הזר והשונה.
 - לברר דרכים לגישור וליצירת קשר עם החדש.
 - להביא למודעות, כי תהליך הקליטה מעמיד קשיים בפני הקולטים והנקלטים כאחד.
 - לפתח רגישות ואמפטיה למצבו המיוחד של "העולה החדש".

מטרות משניות:

- לראות את עצמנו ואת החברה שלנו מנקודת ראותו של הזר.
 - להביא למודעות, כי העולים מסייעים לנו לבחון את עצמנו כפרטים וכחברה.
 - לעמוד על הפער, בין הדימוי החיצוני לבין הדימוי העצמי הפנימי.
 - להבין את המחיר שמשלם הפרט היורד מן הארץ, דרך האספקלריה של מאמציו וקשייו של העולה החדש להיקלט בחברתנו.

אוכלוסיית יעד: גילאי 12-18.

משך ההפעלה: 45 דקות.

החומרים: קטעי זיכרונות משנות ה-40-50. מתוך "יילדי בכורים"/בלהה נוי.

מהלך ההפצה:

שלב א': אישי

- המנחה יבקש מהמשתתפים לענות באופן אישי על שלוש שאלות:
- האם נפגשתם עם עולה חדש?
 - האם נוצר קשר בין העולה החדש וביניכם?
 - מה היו הקשיים?
- הקשיים יוצגו ע"י המשתתפים ויירשמו על הלוח, כהכנה לקראת הדיון המסכם.

שלב ב': קבוצתי

- כל קבוצה תקבל שני קטעים: האחד מנקודת ראות הקולטים והשני מנקודת ראות הנקלטים. המשתתפים יקראו את הקטעים, ידונו בהם ויבצעו משימה קבוצתית.
- א. דיון בקבוצה:
- מהו המשפט החשוב ביותר, לדעתכם, בקטע שלפניכם ומדוע?
 - מה מייחד את העולה החדש?
 - מהו היחס שבין הקולטים והנקלטים?
 - מדוע נוצר יחס כזה?
- ב. משימה קבוצתית:
- חברי הקבוצה יתכננו להציג במליאה, לפי דעתם, את הדברים שהעולה החדש ירצה לומר לנו היום. צרכיו, בקשותיו וכו'.

שלב ג': מליאה

1. דיון
- חברי הקבוצה יספרו בקצרה על הקטע, או הקטעים, שקיבלה הקבוצה ויציגו את המשימה הקבוצתית.
2. דיון
- מה התחדש לנו מבחינת הבנת הקשיים של העולים?
 - מה התחדש לנו מבחינת הכרת עצמנו כקולטים?
 - האם הקטעים המתייחסים לשנות ה-40-50 משקפים גם את המצב כיום? במה כן, במה לא?
 - מדברי קולטת ועולה משנות ה-40-50:
 - קולטת: לא הכינו אותנו לקראת קליטתכם".
 - עולה: "הם הזמינו אותי לבוא לכנס של הכיתה שבה למדתי ואני לא באתי, כי המפגש עם הזיכרונות היה קשה מאוד".
 - מה לדעתכם יגידו העולים של היום בעוד 20 שנה.
 - האם אפשר גם אחרת? כיצד?

קטעי זיכרונות מןות ה-40 - וה-50*

א. זיכרונות של נקלטים

אבנר

1

כשהייתי מספר שלא נולדתי בארץ לא האמינו לי. דיברתי עברית מחספסת כזו של צברים. גם לא נראיתי זר, לא בצורתני, ולא בשום דבר אחר. הבעיה לא היתה חיצונית. אלא כיצד להתגבר על הפערים.

בבית-הספר היוקרתי בעיר הגדולה היו כמובן בנות נחמדות מאוד. ואני לא ידעתי איך לדבר איתן, איך להתייחס אליהן, איך לפנות אליהן ואיך לרכוש את חברתן. נראיתי להן זר, ובצדק. הייתי באמת שונה, כי חסרו לי המיומנויות הפשוטות האלו. הכל היה פראי. מאוד לא מאורגן, גם בנפש, וגם בביטוי שלה. בסוף למדתי פשוט לשתוק, להתאפק ולא להגיד כלום. אבל גם זה עלה לי במאמצים. ראיתי אותם מסתדרים בקלות. זה היה חלק מעולמם. הם לא נבהלו, ודבר לא נראה להם משונה. אני נראיתי לעצמי כמו איזה חיה מוזרה, מישהו שנפל לתוך עולם שהוא היה רוצה מאוד להסתדר בו, אבל אינו יודע איך. כמו איזה פיל בחנות חרסינה.

גיזה

2

יום אחד קרא לי המנהל של בית הספר לחדרה הוא ידע שכולם קראו לי גיזה, אבל בתעודה היה כתוב טובה. גם המורים שלא נכנסו הרבה לכיתה קראו לי כך. הוא קרא לי אליו ואמר: "תשמעי, אני מצאתי לשם שלך סימוכין בספר שופטים פרק י"ג. יש שם גיזה ואני אקרא לד גיזה", ואז, החזרה לשמי זכתה בהכרה רשמית. הוא כאילו החזיר לי את הזהות כשאמר: "תזכרי את שופטים י"ג", והסביר לי מה המשמעות של גיזה. הרגשתי אז כל כך טוב. יש לי זכות לשם. היה בזה סמל. כאילו שוב זכיתי בלגיטימציה. כאילו כבר היה לי אומץ להיות ישראלית, ובכל זאת לשמור על הזהות הגלותית שלי.

*הערה: בשלב זה של ההפעלה חשוב לתת לכל קבוצה צילום קטע של נקלט וצילום קטע של קולט, לפי הצירופים הבאים:

זיכרונות של קולטים	זיכרונות של נקלטים
2	+ 1
2	+ 2
1	+ 3
3	+ 4
3	+ 5

ליאורה

3

המפגש הראשון שלי עם בית-הספר היה קשה מאוד. החוויות שלי הן כולן שליליות. לא כל כך נקלטתי. הייתי גבוהה מרוב הבנות, הייתי בוגרת... הייתי לבושה אחרת ודיברתי אחרת. הרושם שלי היה שכמעט לא מצאתי שפה משותפת עם אף אחד. גם המנטליות הייתה רחוקה ממני. אני דיברתי יותר בעדינות ויותר בשקט, וכולם נראו לי כאילו צעקו עלי כל הזמן.

מרים

4

נלחמתי בזהות הגלותית. מיד כשבאתי לארץ הלכתי להסתפר. היו לי שתי צמות. אני זוכרת שלא היה לנו כסף לסנדלים. היו לי נעלים גבוהות, אז אבא שלי גזר לי דוגמאות של פרחים, גזורים כמו סנדלים, כדי שהנעלים יראו כמו סנדלים. עשיתי כל מה שאפשר חיצונית כדי להיות ישראלית. הייתי מחקה את מה שהשכנים עשו, הדלקתי נרות ובפסח ערכתי שולחן ופתחת דלת שהם יראו. חיקיתי גם את המבטא. למרות זאת הרגשתי תמיד את ההבדל בין הצברים לבין העולים החדשים. תמיד קינאתי באלה שיכלו לדבר עברית עם ההורים שלהם, כי ההורים שלהם דיברו עברית בינם לבין עצמם. מאוחר יותר כבר לא יכולתי לדבר עברית עם הורי. תמיד חזרתי לדבר איתם פולנית, למרות שהם דיברו עברית מצוינת. המצב הכלכלי השפיע על השונות, וגם חוסר השורשים הצבריים כשדובר על מנהגים, ואי-הבנה של דברים. כך, למשל, לא היו בבית ספרים שלא נלמדו בבית-הספר. זאת אומרת, הייתי בין הבודדים שהייתי צריכה לקנות תנ"ך קסוטו, למשל. כי לכולם היה וגם אנציקלופדיות, ודברים כאלה. היו המון סופרים שלא הכרתי את השם שלהם. אם לא לימדו אותם בבית-הספר. אם כי היו חלק מהתרבות הישראלית.

גליה

5

אני זוכרת את הימים שלא ידעתי כלום, לא ידעתי עברית. אני זוכרת רק את המצב שאני יושבת, וצריך להעתיק מהלוח. אני זוכרת את עצמי יושבת ומעתיקה כמו מציירת, פשוט מסתכלת על צורה ומעתיקה אותה יפה למחברת, כמו תוכי. המורים התגאו בי מאוד, שאני כותבת כל כך יפה, ואילו אני הייתי מתוסכלת כי לא הבנתי כלום. כלפי חוץ הייתי בסדר. עם הזמן, אחרי חצי שנה, התחלתי לקלוט את המשמעות של המילים מפה ומשם. פתאום מלה קיבלה משמעות. כאילו נפתח משהו במוח. אני זוכרת את התחושה בגוף, במוח, כאשר המלה נקלטה. פשוט נפתח משהו. הייתי שומעת שירים ברדיו ושרה עם הילדים בטיול השנתי. הייתי שרה ולא הייתי מבינה מה אני שרה, כאילו היה זה טבעי. התייחסתי אל המילים כמו אל איזון צורה צלילית. ופתאום הצורה הזו קיבלה משמעות במהלך השירה. זה היה ממש משמח, להבין את המשמעות של השיר בלי שמישהו יגיד לי, כי לא ידעתי לשאול. לא ידעתי שזה בסדר שאני לא יודעת.

ב. זיכרונות של קולטים

אהוד

1

אני זוכר ילדים שהיו עולים חדשים. ילדים אירופיים מוזרים כאלה. הם לא הלכו כמונו. אנחנו היינו מקפלים את המכנסיים קיפולים נמרצים, כמה שיותר גבוה, והם היו הולכים עם מכנסיים עד הברכיים. היה בהם משהו שהיום מזכיר לי יותר את הירושלמים. הם היו הולכים עם סנדלים וגרביים. היה להם מבטא זר, תמיד הם היו מוכים ודחויים. אף פעם הם לא היו מהתבריה. בחברת הילדים הם נדחו לשוליים. האימהות שלהם היו צבועות ומגונדרות, יותר מהאימהות שלנו.

דליה

2

הם הגיעו מפולין, ונורא ריחמנו עליהם. הייתה זו קבוצה של ארבעה בנים, שהיו להם שמות משונים. לאחד קראו ז'אק ולאחד קראו לימונד, היו אלה שמות שלא הכרנו. היה להם מבטא כבד. הם סיקרנו אותנו ונרתענו מהם. הם היו מבוגרים יותר ובעלי ניסיון. המושבה היתה נאיבית מאוד, ואנחנו קטנים ואילו הם כבר ידעו איך מתחילים ואיך מזמינים בת, ורוקדים ריקודים סלוניים. הם לא היו משלנו. עד היום אני חושבת עליהם כעל "הפולנים מהשיכון". הם גרו בשיכון של העולים החדשים. הם לא הלכו לתנועה. היו להם גינונים אחרים. היה להם קריטריון אחר ליופי, או לנחמדות. המחברות שלהם היו מסודרות. הם ידעו מתמטיקה, בשעה שהרבה מאיתנו לא ידעו. הם השיגו אותנו בלימודים. היו להם בדיחות משלהם. הם דיברו פולנית בבית-הספר, למרות שהם כבר ידעו עברית. הם באו כקבוצה, והגיבוש חיזק אותם. הם לא היו בודדים, אבל אחרים.

שולה

3

לחברה היו חוקים מסוימים, ומי שנכנס היה צריך לקבל את החוקים האלה, אחרת הוא יכול להיות שייך גם למקום אחר, ואינו חייב להיות כאן. מי שבא ארצה, לארץ הקשוחה הזאת, חייב להיות קשוח. לא התחשבו בעובדה שחלק מהאנשים האלה עברו חוויות קשות. אני זוכרת ילדים צורחים מתחת למקלחת. בקיבוץ מתקלחים יום יום. יכול להיות שהם לא היו רגילים להתקלח. אולי הם לא היו רגילים שמטפלת מקלחת אותם במקום האמא שלהם. אני זוכרת ילדים בורחים מבית הילדים לאבא ולאמא. המון דברים, שהיום לא יעלו אפילו על הדעת, קרו אז. אבל אנשים לא היו מוכנים לקליטת השונה, בתוך הסביבה הקשה שלהם. אנשים עבדו תשע ועשר שעות ליום, בלי שום רחמים. לא ריחמו על עצמם ולא ריחמו על האחרים. לאח המאומץ שלי וגם לילדים שהגיעו אלינו לא אפשרנו התנהגות זרה.